

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia 21 (2023)

ISSN 2081-1861

DOI 10.24917/20811861.21.19

Igor Borkowski

Uniwersytet SWPS w Warszawie

ORCID 0000-0002-9332-6581

Ryszarda Kapuścińskiego (nie)obecność w polskiej szkole i dydaktyce akademickiej

Wyobrażone konstrukty osób, biografii i dokonań bywają zwykle bardzo stabilne. Jeśli ulokują się w zbiorowym przekonaniu, trwają w nim, a próba ich racjonalizacji i wskazania zgodnego z rzeczywistością miejsca, poziomu i rozmiaru wydaje się zadaniem trudnym do wyobrażenia, a może i niewykonalnym. Zmierzenie się w poniższym tekście z fenomenem (nie)obecności biografii, dzieła i dorobku intelektualnego Ryszarda Kapuścińskiego w systemie dydaktycznym polskiej oświaty i szkolnictwa wyższego zapewne należy do takich zadań.

Podstawowym pytaniem jest, czy i w jakim stopniu w ogóle jest szansa, by adepci dziennikarstwa, którzy wyrosli z kontekstu dydaktycznego polskiego systemu oświatowego, mogli się spotkać z myślą, tekstami oraz danymi biograficznymi Ryszarda Kapuścińskiego podczas kursu w ramach studiów wyższych dziennikarstwa i komunikacji społecznej. Można byłoby pytać i tak: czy tego typu spotkanie jest im dzisiaj niezbędne na ich drodze do uzyskania kompetencji zawodowych, czy dekonstrukcja wzorców zawodowych nie powinna być fundamentem oddziaływania pobudzającego do samodzielnych poszukiwań, szczególnie w obszarze aktywności medialnej, dziennikarskiej, budowania samodzielnej i niepowtarzalnej sylwetki osobistego kunsztu.

Zwykle przez aklamację przyjmuje się, że Ryszard Kapuściński należy do fundamentalnych Trzech K Polskiego Reportażu (Kapuściński, Kąkolewski, Krall)¹. Podobnie aprobatywnie i dogmatycznie przyjmuje się nefalsyfikowalny status Ryszarda Kapuścińskiego jako ikony polskiej szkoły reportażu, która wybucha nowym pokoleniem dziennikarzy odwilży październikowej roku 1956, następnie krzepnie, skupia się w obrębie polskiej szkoły reportażu, kształtując ją, funduje nowe polskie dziennikarstwo po 1989 roku. Wtedy to Ryszard Kapuściński staje się z jednej strony produktem eksportowym, marką i brandem personalnym polskiego dziennikarstwa, z drugiej sam dla siebie stanowi punkt odniesienia co do standardów zawodu, realizacji misji dziennikarskiej, przestrzeni dochodzenia prawd moralnych, zasad etycznych i kolekcji narzędzi w zawodzie dziennikarskim.

---

1 Por. A. Niczyperowicz, *Głosa do „Reportażu po polsku”*, posłowie, [w:] M. Siembieda, *Reportaż po polsku*, Poznań 2003, s. 96–99; E. Owsiany, *Uleżyć życie. Szkic o reportażu*, [w:] *Abecadło dziennikarza*, red. A. Niczyperowicz, Poznań 1996, s. 19–36.

Tym ważniejszy jest ten namysł, że jak pokazuje Marek Kusiba, z pośmiertną narracją o Kapuścińskim dzieją się rzeczy złe: „Pozbawianie tożsamości polega na pisananiu w biografii o wszystkim i wszystkich, tylko nie o najważniejszych sprawach, którymi Kapuściński żył, i najbliższych mu autorach, z którymi współpracował, dyskutował na temat warsztatu, na których się powoływał, od których się uczył”². W tekście zbierającym inicjatywy upamiętniające Ryszarda Kapuścińskiego Marek Kusiba wskazuje na zaskakujący los pamięci o „cesarzu polskiego reportażu”: inicjatywy badawcze (zinstytucjonalizowane) są nieliczne, niektóre efemeryczne, brak nowych opracowań naukowych i zainteresowania badawczego dziełem i biografią Kapuścińskiego³, w jakiejś mierze pamięć podtrzymuje warszawska Nagroda im. Ryszarda Kapuścińskiego za reportaż literacki⁴.

Wszystkie pojawiające się w latach 90. XX wieku i później wątpliwości i relatywizacje postaw osobistych, wyborów życiowych i decyzji warsztatowych traktuje się w obowiązującej powszechnie narracji jako takie, które podyktowane są wyłącznie względami osobistymi, małostkowością, chęcią umniejszenia zasług i relatywizacji przymiotów ikony polskiego dziennikarstwa⁵.

Są to wszystko opinie mocno ideologiczne, nieuzasadnione (zarówno po stronie atakujących, jak i obrońców), motywowane najczęściej niczym więcej niż wykładem własnych emocji, wyznania wiary lub ateuszowskiej nieufności wobec potencjalnych czy ferowanych autorytetów. W niniejszym tekście istotnym zagadnieniem staje się realna, dydaktyczna, obecność zarówno danych biograficznych odnoszących się do postaci i życia Ryszarda Kapuścińskiego, jak i jego dorobku reporterskiego (i w zakresie innych gatunków dziennikarskich oraz poezji), fotograficznego, artystycznego, etyczno-dziennikarskiego, warsztatowego i teoretyczno-deontycznego. Podstawową zmienną jest realna obecność tego dorobku w żywym dyskursie i wymianie myśli w obrębie dydaktyki na dwóch poziomach. Pierwszym z nich (ukazanym sygnalnie) jest system polskiej oświaty. Drugim poziomem odniesienia jest system szkolnictwa wyższego i obszar związany z kształceniem na studiach akademickich w zakresie dziennikarstwa i komunikacji społecznej.

Istotnym poziomem porównań dla zamieszczonej tu refleksji są na pewno kwestie związane ze statusem postaci i dorobku Ryszarda Kapuścińskiego w ogólnym dyskursie dydaktycznym: podręcznikowym, w kompendiach, encyklopediach, leksykonach, także w publikacjach, które nazwać można byłoby źródłami zastanymi. Są to obszary odniesienia istotne, ale jednak dla dalszego wywodu poręczne specyficznie. Mamy bowiem w obszarze podręcznikowym – mam tu na myśli szeroko pojętą ofertę książek odnoszących się do warsztatu dziennikarskiego, podręczników zawierających steoretyzowane zagadnienia analizujące poszczególne wątki profesji dziennikarskich i/lub gatunków dziennikarskich – sytuację osobliwą. Po 1989 roku

2 M. Kusiba, *Bez Kischa, Wańkowicza i de Saint-Exupery’ego. Wielcy nieobecni w biografii Ryszarda Kapuścińskiego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2022, t. 65, nr 1 (249), s. 24.

3 Tamże, s. 24–26.

4 Nagroda im. Ryszarda Kapuścińskiego, [on-line:] <https://kultura.um.warszawa.pl/nagroda-im--ryszarda-kapuscinskiego> – 20.07.2023.

5 Przywołajmy tu choćby tekst redaktora naczelnego branżowego i znaczącego przez długi czas w polskim obiegu medialnym miesięcznika „Press” Andrzeja Skworza: [on-line:] <https://www.press.pl/tresc/20523,milczenie> – 25.07.2023.

nastąpił wysyp książek poświęconych tej tematyce. Pojawiły się na rynku jednak przede wszystkim publikacje tłumaczone z języków obcych, co rozumiałe, w obrębie problematyki, przykładów, wątpliwości zawodowych odnoszące się także do kultury, nawyków i dorobku warsztatowego innych niż systemowo polskie doświadczenia dziennikarstwa. Status Ryszarda Kapuścińskiego jawi się tu specyficznie: z jednej strony stanowi ważny punkt odniesienia, z drugiej, w związku ze sporadycznym nawiązywaniem w licznych publikacjach do gatunku reportażu dziennikarskiego pojawia się raczej w książkach pisanych przez polskich autorów. Stanowi tam swego rodzaju punkt odniesienia, jednak wydaje się, że bardziej o charakterze niedoścignionego wzorca czy zestalonego w pomnik residuum wspólnej pamięci niż żywego i oddziałującego kreatywnie przykładu. Jest w tym zakresie i ten ważny problem, że sam Ryszard Kapuściński pozycjonował się pod koniec swojej drogi zawodowej raczej w obszarach refleksji deontologicznej, odnoszącej się do relacji dziennikarz (i jego powinności) – świat przedstawiony (i jego potrzeby)⁶. Pomnikowe dzieła ostatnich lat aktywności twórczej ogniskowały się przeciwko refleksji ogólnohumanistycznej⁷, wpisywały w aktualny dyskurs międzynarodowy o charakterze etyczno-moralnym więcej niż odnosiły do bieżącej pracy dziennikarskiej. Podobnie było i z ich formą, która raczej sytuowałaby się w obszarach eksperymentów – formalnych, gatunkowych, technicznych niż w nawet twórczym, ale jednak tylko przekształceniu znanych i rozpoznanych form dziennikarskich⁸.

Postawiony w centrum tego tekstu problem odnosi się jednak przede wszystkim do aktualnej, bieżącej dydaktyki w obszarze dziennikarskim, warsztatowym, teorii i praktyki działania medialnego. Zakładam, że to efekty tej dydaktyki zapewnić mogą zarówno znajomość dorobku, postaci, poglądów i postawy Ryszarda Kapuścińskiego (to oczywiste), ale też dawać gwarancje jego trwałej i aktualizowanej obecności w praktyce dziennikarstwa polskiego.

Polska dydaktyka szkolna umieszczała dotąd twórczość Ryszarda Kapuścińskiego dość osobliwie: w podstawie programowej obowiązującej od roku 2007⁹ na poziomie podstawowym w szkole ponadgimnazjalnej we fragmentach wskazane do omówienia były *Podróże z Herodotem* w klasie pierwszej (w kontekście kursu chro-

---

6 Por. R. Kapuściński, *Dałem głos ubogim. Rozmowy z młodzieżą*, przedm. A. Kapuścińska, tłum. M. Szymków, A. Wajs, Kraków 2008; tenże, *To nie jest zawód dla cyników*, tłum. A. Flisek, M. Szymków, Warszawa 2013; K. Mroziewicz, *Prawdy ostateczne Ryszarda Kapuścińskiego*, Warszawa 2008.

7 M. Głowiński, *Kapuściński: reportaż jako sztuka*, [w:] „*Życie jest z przenikania...*”. *Szkice o twórczości Ryszarda Kapuścińskiego*, red. B. Wróblewski, Warszawa 2008, s. 63–66.

8 A. Wileczek, *Świadectwa – ślady – znaki. Lapidarium jako strategia formy*, Kielce 2010.

9 Podstawę do przeprowadzenia egzaminu maturalnego stanowią standardy wymagań egzaminacyjnych zawarte w załączniku nr 3 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 sierpnia 2001 r. w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU nr 92, poz. 1020, z późn. zm.), w brzmieniu nadanym Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 10 kwietnia 2003 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU nr 90, poz. 846) oraz Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2007 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie standardów wymagań będących podstawą przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów (DzU nr 157, poz. 1102); aktualizacja w roku 2012.

nologicznego historii literatury polskiej i powszechnej); natomiast w klasie trzeciej, ostatniej na tym poziomie kształcenia, w podstawie programowej dla języka polskiego na poziomie przygotowującym do egzaminu dojrzałości na poziomie rozszerzonym wskazany był *Cesarz*. Tekst można było poznawać w całości lub we fragmentach – według uznania nauczyciela polonisty. W kolejnej podstawie programowej nie było tekstów Ryszarda Kapuścińskiego; jedynie w bloku lektur uzupełniających znajdował się zapis: inne utwory literackie wybrane przez nauczyciela¹⁰, co dawało szansę na wybór któregoś z tekstów Kapuścińskiego.

Ten stan rzeczy zmienił się wraz z wejściem w życie nowej podstawy programowej¹¹, w której w programie szkoły ponadpodstawowej znajdujemy *Podróż z Herodotem*, czytane we fragmentach w zakresie podstawowym podstawy programowej z języka polskiego (na poziomie rozszerzonym nie pojawia się żadna inna publikacja reportera).

Oczywiście zarówno postać, jak i dzieło Ryszarda Kapuścińskiego mogą być obiektem zainteresowania nauczyciela-pasjonata, mogą trafić do kanonu czytanych i omawianych tekstów, także – mogą być obiektem zainteresowania i punktem odniesienia podczas zajęć z wiedzy o kulturze, wychowania obywatelskiego, historii, realizowanych w licznych szkołach ścieżek programowych lub innowacji pedagogicznych odnoszących się do kształcenia dziennikarskiego. Trudno jednak uznać takie dowolne i zupełnie niesystemowe obszary pojawiania się lub znikania za dające gwarancję ugruntowanego wpisania w świadomość polskiego maturzysty tekstów, biografii, poglądów Kapuścińskiego. Można oczywiście dyskutować, czy wymagane obecności *Podróż z Herodotem*, *Cesarza*¹², *Lapidariów* czy *Hebanu* w dydaktyce szkolnej języka polskiego jest uzasadnione, czy to jest bardziej literatura (dzieło literackie), czy utylitarna działalność dziennikarstwa zawsze w kontekście dydaktyki szkolnej traktowana jako ulotna, mniej wartościowa, odtwórcza, nieartystyczna, nieewokująca ponadczasowego przesłania. Tak było i w poprzednio obowiązującej podstawie programowej, tak jest i w aktualnej (z tym, że poprzednio w większym stopniu placówki oświatowe miały szansę realizować treści medialne, ale to już zupełnie osobny problem). Sylwetka i dzieło Ryszarda Kapuścińskiego, co trzeba tu wskazać dla kompletności oglądu problemu, pojawiają się kontekstualnie i są wprost związane z jego dziełem czy szerszej poglądem na świat i jego problemami. Pojawiają się przede wszystkim teksty metodyczne¹³, ukierunkowane na włączanie

10 [On-line:] <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/liceum-ogolnoksztal-cace-i-technikum.pdf> – 20.07.2023.

11 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, DzU 2018, poz. 467.

12 Recepcję *Cesarza* w dydaktyce szkolnej przedstawiła Katarzyna Potaczek, *Recepcja „Cesarza” Ryszarda Kapuścińskiego w szkole średniej*, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Ryszarda Jedlińskiego, Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2006, [on-line:] http://www.kapuscinski.info/pobierz/katarzyna_potaczek.pdf – 15.07.2023. Autorka zaprezentowała tam także wyniki badań własnych nad obecnością sylwetki i dzieła Ryszarda Kapuścińskiego w obowiązujących ówczesnie podręcznikach dla szkoły średniej.

13 E. Żyrek-Horodyska, *Czytając świat: reportaż literacki jako przestrzeń spotkania z Innym*, „Język Polski w Szkole Ponadpodstawowej” 2021, nr 1, s. 55–69; K. Frukacz, *Ten Inny* –

tekstów i postawy warsztatowej Kapuścińskiego jako narzędzi wzmocnienia i rozwijania kompetencji międzykulturowej czy w ogóle tłumaczenia kultury na kulturę. Rola mediacyjna, a więc z jednej strony charakterystyczna dla samego autora, z drugiej bardzo miękko kompetencyjna i ulotna, jest eksponowana w licznych materiałach dydaktycznych, które sugeruje dla szkół Ministerstwo Edukacji i Nauki¹⁴ (np. *Podróżowanie, czytanie i pisanie – na podstawie Podróży z Herodotem; Reporter w globalnej wiosce – na podstawie Podróży z Herodotem i Autoportretu reportera; Z wizytą na innym kontynencie – na podstawie Cesarza, Wojny futbolowej, Hebanu i Imperium*). Przyglądanie się zasobom edukacyjnym pozwala stwierdzić, że postać i dzieło Ryszarda Kapuścińskiego ma szansę znaleźć się w zróżnicowanym pod względem perspektywy obiegu dydaktycznym: genologicznym, dotyczącym cech reportażu, ale w nim osobiście na 16 przykładów tekstów reporterskich Ryszard Kapuściński pokazywany jest pośrednio, poprzez zbiór: *Autoportret reportera*; poetyki gatunku, gdzie przykłady brane są m.in. z *Szachinszacha*, czy obecnym tylko w jednym dostępnym przykładzie – kontekście refleksji nad totalitaryzmami i obnażania nieprawości władzy – na podstawie *Cesarza*.

Sondażowy przegląd, który znajduje odzwierciedlenie w niniejszym tekście, objął prowadzone w Polsce 43 kierunki i specjalności pierwszego i drugiego stopnia studiów wyższych, które w nazwie mają 'dziennikarstwo i komunikację społeczną' lub inne pokrewne określenia, ale takie, które jednoznacznie odnoszą się do obszaru związanego z problematyką teoretycznego i praktycznego kształcenia dziennikarzy¹⁵.

Pytanie o obecność – realnie w świadomości – nauczycieli akademickich, studentów, szerokiego kręgu odbiorców, także zapewne praktyków zawodów medialnych Ryszarda Kapuścińskiego, budzi spore zdziwienie. U jego podstawy widziałbym to, że przede wszystkim dziennikarska (niebudząca wątpliwości co do gatunku, warsztatu i przypisania genologicznego) twórczość Ryszarda Kapuścińskiego jest zasadniczo zapomniana lub co najmniej ignorowana. Ostatnie lata na polskim rynku wydawniczym to przecież niezwykle wprost ożywienie nie tylko zainteresowania (to jest jednak trwałe) gatunkiem reportażu dziennikarskiego, ale przede wszystkim zainteresowania dawnym polskim dorobkiem reporterskim – o różnym czasie powstania i różnym poziomie wykonania. Od pewnego czasu doświadczamy na

---

swój czy obcy? Reportaż literacki jako narzędzie rozwijania kompetencji międzykulturowej w szkole ponadpodstawowej, „Język Polski w Szkole Ponadpodstawowej” 2021, nr 1, s. 21–34.

14 ZPE. Platforma edukacyjna Ministerstwa Edukacji i Nauki, [on-line:] <https://zpe.gov.pl/szukaj?query=Ryszard+Kapu%C5%9Bci%C5%84ski> – 9.08.2023.

15 Badanie miało charakter sondażowy, pytania otwarte zostały skierowane do zastępców dyrektorów lub kierowników jednostek, które w uczelniach prowadzą kształcenie na kierunku dziennikarstwo i komunikacja społeczna (i pokrewnych). Dotyczyły: obecności biografii i tekstów Ryszarda Kapuścińskiego w dydaktyce kierunku dziennikarstwo, prowadzonego w danej jednostce; wskazania ewentualnych osobnych przedmiotów o charakterze monograficznym poświęconych Kapuścińskiemu i jego twórczości (o ile występują); wskazania tekstów autorstwa Kapuścińskiego, jeśli mają status lektury obowiązkowej; wskazania tekstów autorstwa Kapuścińskiego, jeśli mają status literatury uzupełniającej. Prosiłem także o refleksję dotyczącą aktualności i istotności spuścizny intelektualnej, etycznej i warsztatowej Ryszarda Kapuścińskiego w dydaktyce akademickiej w perspektywie doświadczeń dydaktycznych. Materiały były zbierane w dwóch falach: 2020 i 2023.

polskim rynku rosnącego przeświadczenia wśród tych, którzy reportaże lubią i czytają, że: reportaż jest coraz lepszy. Z wiekiem dojrzewa jak wino z nasłonecznionych winnic z dobrego rocznika. Przypomniane, odnalezione, odkryte na powrót – smakuje nie tylko pysznie, ale jeszcze przywołuje dawne czasy (dawne *dobre* lub po prostu: inne) – pisałem o tym w innym miejscu, tu przytaczam te sformułowania jako pewną ogólniejszą refleksję. Wśród przywoływanych dzisiaj tekstów próżno bowiem szukać aktualizacji dorobku reporterskiego (dziennikarskiego) Ryszarda Kapuścińskiego¹⁶.

Nie mam tu na myśli wcześniejszych aktualizacji reportażu dziennikarskiego: zbiorów podsumowujących reportersko XX-lecie wolnej Polski, pomnikowej trzynomowej antologii polskiego reportażu XX wieku, które przygotował Mariusz Szczygieł, wydanego pod redakcją Krzysztofa Tomasika przez Krytykę Polityczną zbioru *Mulat w pegeerze. Reportaże z czasów PRL*. Wszędzie tam bowiem mieliśmy do czynienia z pewnym kolekcjonerskim wykładem redaktorów, mogliśmy zakładać, że dobór tekstów ustawia je tematycznie, że dobiera się je – jak te „z PRL-u” w celach odmiennych niż wyłącznie bezinteresowne przypomnienie jakości warsztatu piszącego, świata postaci i gatunkowego smaku samego tekstu.

Reportaż jako gatunek jest wyzwaniem. Dobrze napisany reportaż przede wszystkim: ma się czytać. I to czytać zawsze, w każdych czasowych okolicznościach. Zdaje się, że to niezwykle doniosła lekcja z czytania także tych dawnych reportaży: daje bowiem lekcję pokory. Daje możliwość doświadczenia po latach mocy słów, obserwacji, koncepcji opisu świata, prowadzenia bohatera, uobecniania dziennikarza. Nie dezaktualizuje się, ale trwa. Jest to lekcja nie do przecenienia. Nie ma w niej paternalizmu, nie ma rygoru wykonalności, jest uczenie otwartości na krytykę, jest trening umiejętności wchodzenia w dyskusję, bronięcia swoich racji, przyjmowania uwag otoczenia, pochylania głowy przed argumentem, gdy jest zasadny.

W zasadzie nie znajdziemy wśród oferowanych w polskich uczelniach programów studiów dziennikarskich monograficznych przedmiotów poświęconych wyłącznie i całościowo warsztatowi, dorobkowi i myśli reporterskiej Ryszarda Kapuścińskiego. Dość zgodnie respondenci wskazują na rozproszone pojawianie się przykładów, które są zaczerpnięte z twórczości Kapuścińskiego i wplecione w dukt dydaktyki uczelnianej, ogólnej, pokazującej różne aspekty warsztatu, kolekcjonujące różne fakty i perspektywy. Przede wszystkim wskazuje się na przedmioty odnoszące się do gatunków dziennikarskich, tu siłą rzeczy do reportażu. W tym zakresie najczęściej poruszane kwestie to: „literatura faktu a literatura piękna; reportaż; warsztat reportera: między rzemiosłem a artystem; prawda w literaturze pięknej i prawda w literaturze faktu, a także w informacji dziennikarskiej (nawiązanie do polemiki Melchiora Wańkowicza i Krzysztofa Kąkolewskiego, w której pojawiło się rozróżnienie między «prawdą esencjalną» a «prawdą dokumentalną»; międzynarodowa renoma Ryszarda Kapuścińskiego”¹⁷. Szczegółowo tematykę, techniki pisanie oraz warsztat w odniesieniu do gatunku reportażu dziennikarskiego realizuje się, gdy wśród prowadzących pojawiają się praktycy zawodu¹⁸. Sam podczas zajęć z przedmiotu warsztat reporterski sięgam po przykłady tekstów (dziennikarskich)

16 Zwraca na to uwagę M. Kusiba.

17 Dane – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

18 Dane – Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Ryszarda Kapuścińskiego, pojawia się on i jego teksty jako przykłady do analizy (najczęściej: *To też jest prawda o Nowej Hucie, Sztynwny, Busz po polsku* – tu wybrane teksty¹⁹), czyli po prostu teksty realizujące wykładniki reportażu dziennikarskiego.

Twórczość Ryszarda Kapuścińskiego bywa, jak piszą respondenci, tematem wykładów o tematyce teorii gatunków dziennikarskich. Wtedy prezentuje się katalogowo zarówno biografię, jak i twórczość Kapuścińskiego, który „zostaje przedstawiony jako światowej sławy mistrz i teoretyk gatunku, omówiona zostaje tzw. szkoła Kapuścińskiego, istotne dla niego podnoszenie reportażu do rangi literatury, uniwersalny/humanistyczny/ponadczasowy wymiar jego twórczości. Na liście lektur obowiązkowych znajdują się takie pozycje jak *Busz po polsku, Cesarz, Szachinszach*. W zależności od typu studiów omówiony zostaje ponadto *Heban* oraz szkic *Ten Inny* (w kontekście myśli antropologicznej Kapuścińskiego), jak również przypomniany niedawno przez Mariusza Szczygła debiut Kapuścińskiego”²⁰.

Bywa, że teksty Kapuścińskiego stanowią fragmentaryczne odniesienie dla budowania wiedzy dotyczącej zróżnicowanego pola genologicznego, które składa się na reportaż dziennikarski: „studenci zapoznali się z fragmentami tekstów R. Kapuścińskiego *Cesarz* i *Kirgiz schodzi z konia*, trochę obok tematu, ale nadal w kręgu jego osoby – omówiliśmy *Lapidarium* jako całość i czytaliśmy fragmenty”²¹. Najczęściej twórczość Kapuścińskiego i odniesienia do niej pojawiają się, jak wspominałem, w kontekstach zajęć genologii dziennikarskiej lub tych, które odsyłają do związków dziennikarstwa z antropologią kulturową, komunikacją międzykulturową oraz pograniczami literatury i teorii literatury. Co ciekawe, ulokowanie stricte dziennikarskich fenomenów znajdziemy w wątku kształcenia odniesionym do zakresu kształcenia literackiego²²: „Dzieje publicystyki w Polsce; Historia reportażu w Polsce i na świecie; Warsztat reportażu; Główne nurty w literaturze polskiej i światowej XX i XXI wieku to przedmioty kształcenia modułowego, w ramach których nawiązuje się do postaci i dzieła Kapuścińskiego (najczęściej do *Cesarza* oraz *Autoportretu reportera*”²³.

Podobnie dzieje się w odniesieniu do kształcenia podyplomowego: tu również wskazuje się na doniesienia związane z samym reportażem, ewentualnie z obszarem gatunków dziennikarskich²⁴.

Jest to jednak usytuowanie materii dorobku Kapuścińskiego dość wątpliwe, zważywszy na wielogatunkowość tej twórczości. Czasem jednak udaje się uzyskać

19 Dane – Uniwersytet Wrocławski.

20 Dane – Uniwersytet Jagielloński.

21 Dane – Wyższa Szkoła Zarządzania i Informatyki w Rzeszowie.

22 Nie dociekam, jaka może być użyteczność samych tekstów reporterskich w dydaktyce, gdyż pojawiają się one okazjonalnie w rozmaitych kontekstach, por. M. E. Sajenczuk, *Po polsku o sprawach świata. Teksty Ryszarda Kapuścińskiego w nauczaniu cudzoziemców*, [w:] *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym. Materiały z międzynarodowej konferencji Stowarzyszenia „Bristol”*, red. A. Dąbrowska, Wrocław 2004; K. Frukacz, *Reportaż literacki w glottodydaktyce polonistycznej – prolegomena*, „Kwartalnik Polonicum” 2018, nr 28/29, s. 33–37; A. Dunin-Dudkowska, *Reportaż jako gatunek wypowiedzi w glottodydaktyce (na przykładzie reportaży Ryszarda Kapuścińskiego)*, „Acta Universitatis Lodzianensis: Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 2022, nr 29, s. 115–131.

23 Dane – Uniwersytet Rzeszowski.

24 Dane – Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu.

pewne zróżnicowanie: „Drugim przedmiotem, na którym także pojawiają się teksty Kapuścińskiego, jest wiedza o literaturze, o ile studenci wybiorą blok tematyczny pogranicza literatury i dokumentu (lub wątek fikcji i zagadnienia prawdy w literaturze), trzeci przedmiot to seminarium, gdzie w zależności od wybranych przez seminarzystów tematów prac teksty Kapuścińskiego się też pojawiają”²⁵. Zdarzają się przedmioty monograficzne takie jak dziennikarstwo prasowe czy warsztat reportażysty, które mają przez prowadzącego wpisane jako obowiązkowe lektury tekstów Kapuścińskiego²⁶. Dowodnie można stwierdzić, że również na poziomie prac dyplomowych: licencjackich czy magisterskich także dzieło i biografia Ryszarda Kapuścińskiego pojawiają się jako obiekty dociekań i analiz np. Warsztat reportażysty na podstawie wybranych reportaży podróżniczych (Kisch – Kapuściński)²⁷ czy zagadnień recepcji deontologii dziennikarskiej w wybranych krajach Ameryki Łacińskiej²⁸. Pewien wgląd w stan recepcji dydaktycznej w szkołach wyższych daje platforma kapuscinki.info²⁹, która starała się na fali jeszcze panującego zainteresowania postacią gromadzić i udostępniać prace, które odnoszą się do Kapuścińskiego. Znajdziemy tam jednak tylko 14 przykładów prac dyplomowych (licencjackich, magisterskich, doktorskich i habilitacyjnych), zróżnicowanych tematycznie: dotyczących badań genologicznych, językowo-stylistycznych i analiz z zakresu antropologii kultury i mediacji międzykulturowej. Ilustracją pogładową, choć na granicy anegdotyczności, będzie też wgląd w dynamikę zainteresowania postacią i dziełem Ryszarda Kapuścińskiego w procesie dyplomowania w polskich szkołach wyższych. Zupełnie ilustracyjnie: w systemie Archiwum Prac Dyplomowych Uniwersytetu Wrocławskiego znajduje się 13 prac dyplomowych (licencjackich i magisterskich, archiwum obejmuje prace od roku 2015) poświęconych Kapuścińskiemu, 7 z nich zostało złożonych i obronionych w roku 2015, 3 w roku 2017, następnie po jednej w latach 2018, 2019 i 2020.

Zdarza się wykorzystywanie tekstów Kapuścińskiego w kontekstach etnologicznych, antropologii kulturowej, etnologii kulturowej i etnografii³⁰. Omawia się teksty Ryszarda Kapuścińskiego jako przykłady analityczne w obrębie takich przedmiotów dydaktyki szkoły wyższej jak: dziennikarstwo podróżnicze; arcydzieła dziennikarstwa publicystycznego; polska szkoła reportażu literackiego i literatury w mediach³¹.

Bardzo wieloznaczne są natomiast odpowiedzi, które odnoszą się do zajmowanej przez studentów postawy wobec postaci, dorobku i aktualności tekstów Ryszarda Kapuścińskiego. Znajdziemy tam deklaracje pełne aprobaty: „Teksty Kapuścińskiego czytane są przez studentów bardzo chętnie; zwłaszcza że są one kolejno punktem wyjścia do rozmowy na temat ewolucji polskiego reportażu [...]. Twórczość Kapuścińskiego (krytycznie oceniana i analizowana) jest niezwykle ważnym punktem odniesienia dla refleksji nad przemianami gatunków dziennikarskich ze szczególnym

25 Dane – Akademia Ignatianum w Krakowie.

26 Dane – Akademia Ignatianum w Krakowie.

27 Dane – Akademia Ignatianum w Krakowie.

28 Praca licencjacka Beaty Szady napisana w Instytucie Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Wrocławskiego.

29 [On-line:] <https://kapuscinski.info/prace-magisterskie> – 20.07.2023.

30 Dane – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu.

31 Dane – Uniwersytet Łódzki.

uwzględnieniem tak popularnego dziś reportażu literackiego. W kształceniu młodych ludzi istotne wydaje się ponadto jej przesłanie antropologiczne i intelektualne³². Podobnie wypowiada się Andrzej Niczyperowicz: „Przy omawianiu techniki pisania reportażu sporo uwagi poświęcam mojemu mentorowi Ryszardowi Kapuścińskiemu. Przedstawiam wpływ wielkiego Egona Erwina Kisch na twórczość autora *Hebanu* (porównanie metod pisania *O carach, popach i bolszewikach* z *Imperium*). Omawiam także *Cesarza* jako literaturę ponadetiopską³³.”

Niektórzy respondenci zwracają jednak uwagę na fakt wyraźnego przewartościowania ocen samych studentów dziennikarstwa: „Widzę u studentów wyraźne ostudzenie emocji w stosunku do twórczości Kapuścińskiego, jakby cezura pokoleniowa dawała o sobie znać (?). Razi ich styl – jako «zbyt pretensjonalny», «nadmernie ekspresyjny»³⁴. Są to i moje spostrzeżenia z zajęć prowadzonych ze studentami Uniwersytetu Wrocławskiego oraz Uniwersytetu Humanistycznospołecznego SWPS. Znamienne jest, że emocji nie budzi ewentualna debata odnosząca biografię i dokonania Kapuścińskiego do odbrązowiającej książki Artura Domosławskiego³⁵ (debata taka nie budzi emocji także dlatego, że sama demaskacja, którą przeprowadza Domosławski, nie stanowi dla studentów szczególnie interesującej kwestii – nie tylko jako taka, ale także w kontekście debaty etycznej i warsztatowej w obrębie warsztatu reportażysty). Dziś zdarzenia sprzed niemal dekady zupełnie się już przewartościowały, a rozpoznania poczynione przez Marka Sokołowskiego dotyczące uruchomienia (do czasu) mechanizmu skandalizacji w mediach okazują się bardzo trafne³⁶. Co ważne, lektura tekstów Kapuścińskiego bardzo często wywołuje u studentów refleksje zmierzające raczej w kierunku rozważań dotyczących granic ideologicznego zaangażowania dziennikarza w zmianę, debatę, dyskurs ideowy czy próby brania na siebie zobowiązań dotyczących zmiany globalnej.

Co istotne, refleksja powyższa jest jednak krytyczna, odpowiadający na moje pytania zdają sobie bowiem sprawę z tego, że założenia aprioryczne na niewiele się tu zdają. „Dydaktycy prowadzący ten przedmiot [gatunki dziennikarskie] przede mną również zwracali na to uwagę, wychodząc z założenia, że student dziennikarstwa nie może nie znać Ryszarda Kapuścińskiego³⁷”. Powyższy przegląd danych dotyczących realnej obecności biografii Ryszarda Kapuścińskiego oraz tekstów, które złożyły się na jego niezwykle bogaty i zróżnicowany dorobek dziennikarski i literacki, nie daje rzecz jasna żadnych podstaw do uogólnień czy formułowania ostatecznych rozstrzygnięć. Wydaje się jednak instruktywny i nawet w tak fragmentarycznej formie obrazujący istotne procesy świadomościowe, które zachodzą w odniesieniu do kształtowania oferty dydaktycznej w jej programowym i merytorycznym wydaniu, zapewne także do odkrywania wyraźnych szlaków, po których wędruje uważana niegdyś za

32 Dane – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

33 Dane – Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu.

34 Dane – Akademia Ignatianum w Krakowie.

35 Krytyczna analiza książki jest elementem składowym dydaktyki przedmiotu gatunki dziennikarskie w mediach drukowanych; dane – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

36 M. Sokołowski, *Reporter, agent, mistyfikikator? Wokół etycznego wymiaru biografii „Kapuściński non-fiction” Artura Domosławskiego*, „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2014, nr 4, tu szczególnie: 7. *Kontrolowany skandal czy umiętny PR?*, [on-line:] <http://naukowy-przeglad-dziennikarski.org/nr/4-2014/2-2014.pdf> – 20.07.2023.

37 Dane – Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie.

centralną dla polskiego dziennikarstwa technika warsztatowa, którą współtworzył i rozwijał niezwykle aktywnie Ryszard Kapuściński.

Jednym z istotnych wątków dyskusji podczas konferencji zorganizowanej w Belgradzie była realna obecność Ryszarda Kapuścińskiego i jego dokonania w powszechnej świadomości odbiorców, w tym zarówno dydaktyków przedmiotów dziennikarskich w szkołach wyższych, jak i studentów kierunków dziennikarskich. Niezwykle cenne było wskazanie, że w zasadzie całość aktywności reporterskiej Ryszarda Kapuścińskiego, jego krajowa aktywność w tym obszarze, jest już powszechnie zapomniana. Jako pewne przecież odkrycia pojawiają się – jakże jednak rzadko – przedrukowywane teksty Kapuścińskiego z czasu popaździernikowej odwilży. Jeden z takich tekstów przypomniał w swoim autorskim wyborze antologii polskiego reportażu Mariusz Szczygieł, drugim obdarowała czytelników na jubileusz 60-lecia „Polityka”. Co ważne, teksty te wyciągane są z lamusa przeszłości jako wciąż aktualne, atrakcyjne, mające realną moc oddziaływania w kontekście ponadczasowej refleksji antropologicznej. Nie czyta się ich dzisiaj, bo są rozproszone (poza rzecz jasna autorskim zbiorem *Busz po polsku*, ale to jest zupełnie inna kwestia i inny status publikacyjny), bo nie znalazł się nikt, kto wyselekcjonowałby z tego zbioru spójną opowieść, która być może pomogłaby w aktualizacji statusu dziennikarskiego (o taki chyba najbardziej bym się upominał) Kapuścińskiego sprzed wielkich dokonania wielkiego reportażu w formie książkowej. Być może to właśnie te krótkie teksty byłyby dzisiaj dla szerszego grona czytelników atrakcyjne w formie i treści, łatwiejsze do percepcji, a w kontekście dydaktyki być może dawałyby szansę na lekturową obecność podczas zajęć z zakresu reportażu czy po prostu warsztatu dziennikarskiego.

Znamienne jest to, co pojawiło się i w odpowiedziach respondentów³⁸, i w dyskusji w czasie konferencji: powszechne jest założenie, że znajomość postaci i dzieła Ryszarda Kapuścińskiego jest oczywistością. Gdy okazuje się, że jednak nie, wtedy jest już za późno na podejmowanie działań naprawczych i korygujących.

Jeszcze jedna kwestia wydaje mi się warta podniesienia w omawianym tu zagadnieniu. Otóż nigdzie nie znalazłem przesłanek, by móc ulokować biografię, dzieło i poglądy (oraz wskazania i dyrektywy warsztatowe) Ryszarda Kapuścińskiego w kontekście deontologii dziennikarskiej. Wydawać się może, że etyka dziennikarska (i jej akademicka dydaktyka) korzystają z dorobku myślowego i swoistej filozofii warsztatu Kapuścińskiego na co dzień i na bieżąco. Jest to zapewne przekonanie mylne, tego typu odniesienia pojawiają się na wielką skalę raczej w systemach iberyjskim i iberoamerykańskim, gdzie Kapuściński funkcjonuje w dużej mierze jako guru myślenia o zawodzie, postawie, powinności reportera, relacji między dziennikarzem a człowiekiem rozumianym i jako źródło, i jako bohater i wreszcie jako po

38 Dziękuję Wszystkim Respondentom: Stanisławie Laszczyńskiej z LO w Strzelinie, Beacie Dąbrowskiej z Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego w Strzelinie; Beacie Bigaj, Ewie Chłap-Nowak, Annie Karoń-Ostrowskiej, Andrzejowi Gielarowskiemu z Akademii Ignatianum w Krakowie; Markowi Jezińskiemu z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; Barbarze Bogołębskiej z Uniwersytetu Łódzkiego; Andrzejowi Niczyperowiczowi i Wojciechowi Adamczykowi z Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu; Edycie Żyrek-Horodyskiej, Lucynie Słupek i Andrzejowi Kaliszewskiemu z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie; Jackowi Wojsławowi z Uniwersytetu Gdańskiego; Pawłowi Urbaniakowi z Uniwersytetu Wrocławskiego; Karinie Stasiuk-Krajewskiej z Uniwersytetu Humanistycznospołecznego SWPS; Róży Klimczak z Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie.

prostu alter ego samego reportażysty. Wyjątkowo wspomina się o korzystaniu z dorobku artystycznego (poezja, fotografia artystyczna) podczas prowadzonych zajęć³⁹.

Owa niekanoniczność Kapuścińskiego wynika zapewne z natury materii dziennikarstwa, jej przygodności, ulotności, zmienności; może też z ducha czasów, który jest tak zmienny, że tworzy pozór, jakoby to, co było w dziennikarstwie istotne jeszcze tak niedawno, teraz wydawało się nieprzystawalne i finalnie zdezaktualizowane. Może się jednak tak stać, że Ryszard Kapuściński będzie w świadomości młodego pokolenia adeptów zawodu tylko nobliwym milczącym patronem jednej z nagród przyznawanych tym, którzy dzisiaj są przy dziennikarskim głosie. Miejmy jednak nadzieję, że w lapidarium przeszłości znajdzie się miejsce, a w licznych kontekstach dydaktyki akademickiej wciąż jeszcze będzie czas na to, by przystanąć i zadumać się nad Innym – Ryszardem Kapuścińskim.

Bibliografia

- Dunin-Dudkowska A., *Reportaż jako gatunek wypowiedzi w glottodydaktyce (na przykładzie reportaży Ryszarda Kapuścińskiego)*, „Acta Universitatis Lodzianae: Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 2022, nr 29, s. 115–131.
- Frukacz K., *Reportaż literacki w glottodydaktyce polonistycznej – prolegomena*, „Kwartalnik Polonicum” 2018, nr 28/29, s. 33–37.
- Frukacz K., *Ten Inny – swój czy obcy? Reportaż literacki jako narzędzie rozwijania kompetencji międzykulturowej w szkole ponadpodstawowej*, „Język Polski w Szkole Ponadpodstawowej” 2021, nr 1, s. 21–34.
- Głowiński M., *Kapuściński: reportaż jako sztuka*, [w:] „*Życie jest z przenikania...*”. *Szkice o twórczości Ryszarda Kapuścińskiego*, red. B. Wróblewski, Warszawa 2008, s. 63–66.
- Kapuściński R., *Dałem głos ubogim. Rozmowy z młodzieżą*, przedm. A. Kapuścińska, tłum. M. Szymków, A. Wajs, Kraków 2008.
- Kapuściński R., *To nie jest zawód dla cyników*, tłum. A. Flisek, M. Szymków, Warszawa 2013.
- Kusiba M., *Bez Kischa, Wańkowicza i de Saint-Exupery’ego. Wielcy nieobecni w biografii Ryszarda Kapuścińskiego*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2022, t. 65, nr 1 (249), s. 24.
- Mroziewicz K., *Prawdy ostateczne Ryszarda Kapuścińskiego*, Warszawa 2008.
- Niczyperowicz A., *Glosa do „Reportażu po polsku”*, posłowie, [w:] M. Siembieda, *Reportaż po polsku*, Poznań 2003, s. 96–99.
- Owsiany E., *Uleczyć życie. Szkic o reportażu*, [w:] *Abecadło dziennikarza*, red. A. Niczyperowicz, Poznań 1996, s. 19–36.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, DzU 2018, poz. 467.
- Sajenczuk M. E., *Po polsku o sprawach świata. Teksty Ryszarda Kapuścińskiego w nauczaniu cudzoziemców*, [w:] *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym. Materiały z międzynarodowej konferencji Stowarzyszenia „Bristol”*, red. A. Dąbrowska, Wrocław 2004.

---

39 Dane – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

Wileczek A., *Świadectwa – ślady – znaki. Lapidarium jako strategia formy*, Kielce 2010.
 Żyrek-Horodyska E., *Czytając świat: reportaż literacki jako przestrzeń spotkania z Innym*, „Język Polski w Szkole Ponadpodstawowej” 2021, nr 1, s. 55–69.

Netografia

Podstawa programowa kształcenia w szkole ponadgimnazjalnej, [on-line] <https://men.gov.pl/wp-content/uploads/2017/04/liceum-ogolnoksztalce-i-technikum.pdf> – 20.07.2023.

Potaczek K., *Recepcja „Cesarza Ryszarda Kapuścińskiego w szkole średniej*, praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Ryszarda Jedlińskiego, Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej, Kraków 2006, [on-line:] http://www.kapuscinski.info/pobierz/katarzyna_potaczek.pdf – 15.07.2023.

SkworzA., *Milczenie*, [on-line:] <https://www.press.pl/tresc/20523,milczenie-15.07.2023>.

Sokołowski M., *Reporter, agent, mistyfikikator? Wokół etycznego wymiaru biografii „Kapuściński non-fiction” Artura Domostawskiego*, „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2014, nr 4, tu szczególnie: 7. *Kontrolowany skandal czy umiejętny PR?*, [on-line:] <http://naukowy-przeglad-dziennikarski.org/nr/4-2014/2-2014.pdf> – 20.07.2023.

ZPE. Platforma edukacyjna Ministerstwa Edukacji i Nauki, [on-line:]: <https://zpe.gov.pl/szukaj?query=Ryszard+Kapu%C5%9Bci%C5%84ski> – 9.08.2023.

Streszczenie

Wyobrażone konstrukty osób, biografii i dokonań bywają zwykle bardzo stabilne. Jeśli ulokują się w zbiorowym przekonaniu, trwają w nim, a próba ich racjonalizacji i wskazania zgodnego z rzeczywistością miejsca, poziomu i rozmiaru wydaje się zadaniem trudnym do wyobrażenia, a może i niewykonalnym.

W tekście pojawia się próba zmierzenia się z fenomenem (nie)obecności biografii, dzieła i dorobku intelektualnego Ryszarda Kapuścińskiego w systemie dydaktycznym polskiej oświaty i szkolnictwa wyższego. Podstawowym pytaniem jest, czy i w jakim stopniu w ogóle jest szansa, by adepci dziennikarstwa, którzy wyrosli z kontekstu dydaktycznego polskiego systemu oświatowego, mogli się spotkać z myślą, tekstami oraz danymi biograficznymi Ryszarda Kapuścińskiego podczas kursu w ramach studiów wyższych dziennikarstwa i komunikacji społecznej. Tekst został przygotowany w oparciu na danych sondażowych zebranych w polskich uczelniach prowadzących kształcenie na kierunkach dziennikarstwo i komunikacja społeczna oraz pokrewnych.

Słowa kluczowe: Ryszard Kapuściński, reportaż, wizerunek medialny, dydaktyka akademicka, system oświaty

Phenomenon of the (non)existence of Ryszard Kapuściński's in the system of Polish primary, secondary and higher education

Abstract

Imagined constructs of people, biographies and achievements are usually very stable. If they are located in a collective belief, they persist in it, and the attempt to rationalize them and indicate a place, level and size that is consistent with reality seems to be a difficult task, perhaps even impossible.

My paper is an attempt to address the phenomenon of the (non)existence of Ryszard Kapuściński's biography, work, and intellectual achievements in the system of Polish primary, secondary and higher education. The main question is whether and to what extent there is a chance for young journalists who have emerged from the context of the Polish educational system to encounter Ryszard Kapuściński's thoughts, texts, and biographical data during any of their modules as part of their courses in journalism and social communication. The paper has been prepared on the basis of survey data collected at Polish universities offering courses in journalism and social communication as well as in related subjects.

Keywords: Ryszard Kapuściński, reportage, media image, polish primary, secondary, and higher education